

ODDZIAŁYWANIE MEDIÓW ELEKTRONICZNYCH NA ROZWÓJ I WYCHOWANIE MAŁEGO DZIECKA – NARRACJE PEDAGOGÓW

KATARZYNA NOSEK-KOZŁOWSKA

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6435-1545>

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Wprowadzenie

Współczesne dzieci żyją w świecie zdominowanym przez mass media i multimedia, wzrastają w środowisku stechnizowanym, a większość ich dziecięcych doświadczeń ma charakter wizualno-multimedialny (Izdebska, 2008, s. 7). Od najwcześniejszych lat swojego życia korzystają codziennie z różnego rodzaju mediów elektronicznych, nawiązując z nimi relacje, co sprawia, że przestrzeń informacyjna zadomowiła się w życiu współczesnego dziecka, zmieniając jakość i obraz współczesnego dzieciństwa (Izdebska, 2008, s. 8).

Żyjemy w społeczeństwie informacyjnym, nasz świat w dużej mierze zdominowany został przez obraz, a większość odbieranych przez współczesnego człowieka informacji jest efektem procesu wizualizacji (Kryńska, 2008, s. 33). Ma to swoje określone skutki, także w rozwoju dzieci. Kontakt dziecka z mediami inicjowany jest bardzo wcześnie i bardzo szybko świat technologii i mass mediów staje się dla dzieci znacznie atrakcyjniejszy od świata rzeczywistego (badania własne). Na co dzień dostrzegamy coraz to młodszych odbiorców przekazów telewizyjnych, zaczynających bardzo szybko korzystać także z telefonów, tabletów, komputerów i coraz sprawniej poruszających się w sieci. Poziom rozwoju technologii sprawia, że nie sposób odseparować się od wszelkich mass mediów i mediów elektronicznych. Niemniej jednak warto ograniczyć ich wykorzystanie, zwłaszcza wśród najmłodszych użytkowników. Media wpływają nie tylko na rozwój dzieci i młodzieży, lecz także zmieniają funkcjonowanie współczesnych rodzin, jakość relacji między rodzicami a dziećmi oraz formy spędzania czasu wolnego. Skutkiem ich nadmiernego wykorzystania jest pogarszająca się komunikacja rodzinna, zmniejszająca się ilość czasu spędzanego aktywnie czy też niedostrzeganie przez rodziców problemów rozwojowych dzieci (Lewicka, 2021, s. 80). Te z kolei, wraz ze zwiększającą się ilością czasu spędzanego w kontakcie z mediami, narastają. Współczesne dzieci coraz częściej borykają

się z problemem otyłości, zaburzeniami postawy, opóźnieniami rozwoju mowy, brakiem umiejętności koncentracji, uzależnieniami, co często wiąże się ze zbyt długim czasem spędzonym przed telewizorem, przed komputerem czy też w towarzystwie smartfonu (Gruszczyńska, 2016, s. 150).

Celem artykułu jest przedstawienie wpływu mediów elektronicznych na rozwój i wychowanie małych dzieci (do 6. r.ż.). W swoich rozważaniach autor próbuje ustalić także, jakiego rodzaju doświadczenia dzieci zdobywają podczas użytkowania nowych technologii. Zastosowanie metody analityczno-syntetycznej literatury przedmiotu oraz badania empiryczne pozwoliły wyjaśnić przedstawione kwestie. Na podstawie opracowań naukowych dokonano charakterystyki współczesnego dzieciństwa, wskazano najważniejsze aspekty edukacji medialnej, ukazano specyfikę oddziaływania mediów na proces wychowania dzieci.

Kilka słów o współczesnym dzieciństwie

Dzieciństwo w naukach społecznych stało się kategorią społeczno-kulturową. Jedną z przyjętych perspektyw dzieciństwa ukazuje dzieci w aspekcie grupy społecznej, która funkcjonuje w charakterystycznych przestrzeniach społecznych: rodzinnej, edukacyjnej, publicznej i kultury dziecięcej, obejmującej obszary właściwe i specyficzne dla dzieci. Druga perspektywa interpretuje dzieciństwo w kategorii indywidualnego dziecięcego świata znaczeń, wartości, doświadczeń związanych z rodziną, grupą rówieśniczą, zjawiskami i procesami, które dziecko stara się poznać, zdefiniować i zrozumieć (Szymanowska, 2008, s. 116). Termin dzieciństwo obejmuje współcześnie różnorodne treści, które interpretuje się m.in. jako fazę życia człowieka, los człowieka zapisujący się w ludzkiej biografii, teren różnorodnych działań politycznych, ekonomicznych, światopoglądowych, podejmowanych z punktu widzenia udziału dziecka w życiu dorosłym, czy też przedmiot badań pedagogicznych, psychologicznych, medycznych i wiele innych (Smolińska-Theiss, 1993, s. 11). Współcześnie podkreśla się zanikanie obszarów i przestrzeni przeznaczonych tylko i wyłącznie dla dzieci. Media, nowe technologie, komunikacja społeczna, rozwój społeczeństwa informacyjnego sprawiły, że dzieci odnajdują się w różnorodnych przestrzeniach funkcjonowania dorosłych, mają nieograniczony dostęp do informacji i możliwość wypowiedzania się na różnorodne tematy. Współczesne dzieci współuczestniczą w kształtowaniu otaczającej nas rzeczywistości (Szymanowska, 2008, s. 117). Barbara Smolińska-Theiss (2002) zauważa, że powszechnie obserwujemy komercjalizację kultury dziecięcej, która prowadzi do kurczenia się przestrzeni dzieciństwa, a wręcz całkowitej jej utraty. Media niezaprzeczalnie zawładnęły współczesnym dzieciństwem, wypełniając je obrazem i dźwiękiem, docierającym z telewizji, komputera, laptopa, konsoli do gier i innych urządzeń. Zaczynają także zastępować dzieciom kontakt z drugim człowiekiem oraz odrealniają świat, w którym żyją. Rozwój świata i kultury multimedialnej dostarcza dzieciom wielu różnorodnych doświadczeń, nie zawsze pozytywnych. Wyraźnie przyczynia się także do kreacji nowego wymiaru dzieciństwa, w którym dziecko staje się jednym

z wielu adresatów kampanii marketingowych (Kossowski, 2005). Współcześnie to media stają się jednym z pierwszych i podstawowych źródeł poznawania świata i ludzi. Nieracjonalne z nich korzystanie przez dzieci może zagrażać ich zdrowiu, sferze poznawczej, emocjonalnej oraz sferze zachowań (Izdebska, 2000).

Rola mediów w obszarze życia społecznego oraz w edukacji nieustannie wzrasta. To one stanowią główne źródło informacji o otaczającym świecie oraz kreują obraz współczesnej kultury, kształtując tym samym nasze upodobania i postawy. Istotny problem stanowi rola i miejsce mediów w procesie wychowania i rozwoju młodego człowieka.

Media elektroniczne w wychowaniu małego dziecka

Dzisiejsze społeczeństwo coraz częściej określa się mianem informacyjnego, a to za sprawą postępu technologicznego. Poniekąd wymogiem czasu stało się posiadanie w swoich zasobach najnowszych urządzeń technologicznych. Helena Konovaluk (2008, s. 53) wskazuje, że szybciej od dorosłych za nowościami technologicznymi podążają ludzie młodzi, nawet dzieci, dla których często afiszowanie się kosztownymi gadżetami staje się miernikiem wyższości nad rówieśnikami. Wzrost zainteresowania środkami medialnymi możemy zaobserwować wśród dzieci najmłodszych, nawet u niemowląt. Przestaje nas dziwić widok dziecka, które w nieodległym czasie opanowało umiejętność siedzenia, ale ogląda już podczas posiłku lub spaceru bajki, korzystając przy tym ze smartfonu rodziców. Współcześni rodzice coraz częściej wręczają znużonemu lub wymagającemu uwagi dziecku telefon, po to by zająć jego czas, odwrócić uwagę, żeby zrealizować zaplanowane przez siebie jako dorosłego cele: karmienie, sprzątanie, rozmowa z innym dorosłym. Zapominamy o tym, że dziecko, korzystające w różnorodny sposób z nowych technologii, ma do czynienia nie tylko z treściami wybieranymi przez rodziców, lecz także z innymi przekazami, choćby z reklamami, stanowiącymi element pojawiający się w trakcie ich trwania, czy też z wieloma innymi niepożądanymi treściami zagrażającymi jego zdrowiu psychicznemu, rozwojowi emocjonalnemu i innym sferom rozwojowym. Jako dorośli zapominamy też o tym, że media uzależniają, na co wskazują badania nauczyciele. To, na ile efektywnie środki masowego przekazu oddziałują na dzieci, zależy od określonego poziomu ich rozwoju psychicznego. Dzieci są aktywne poznawczo, chcą zdobywać wiedzę o otaczającym je świecie. Ciągłe poszukiwanie nowych wiadomości, zadają pytania, chcą odkrywać to, co dla nich nieznanne, a czasem niezrozumiałe w świecie, w którym otaczają je dorośli (Birch, Malim, 1995). Im większy zasób wiedzy o rzeczywistości, im wyższy poziom umiejętności nabywanych przez dziecko, tym więcej rodzi się w młodym człowieku potrzeb, uczuć, zainteresowań i postaw. Aby rozwój dziecka był prawidłowy i harmonijny, musi ono mieć zapewnione odpowiednie warunki zewnętrzne. Choćby z uwagi na fakt, że nie jest ono jeszcze w stanie zrozumieć, co jest ważne, a co drugorzędne, ze względu na niewielkie doświadczenia życiowe nie jest ono w stanie rozróżnić wagi poszczególnych wiadomości (Kowalczyk, 2008, s. 95–96). Dlatego też tak duży wpływ na dzieci mają oddziaływania medialne różnego rodzaju: bajki, spoty reklamowe,

zwiastuny filmów, gry i wiele innych. Współczesne dzieci coraz więcej czasu poświęcają mediom, głównie telewizji, komputerom i smartfonom. Przy ich pomocy przyswajają wiele treści. Współczesne dziecko „wyszło z domu, w którym przebywało wcześniej, i stanęło w samym centrum kultury, obok dorosłego” (Kurczewski, 2003, s. 36), w świecie pełnym różnorodnych zagrożeń.

Właściwie wykorzystane media elektroniczne mogą wspomagać proces wychowania, integrować rodzinę przez racjonalne wykorzystanie czasu przed ekranami różnorodnych urządzeń technologicznych. Beata Krzesińska-Żach (2005, s. 59) zauważa, że „wspólna recepcja programów telewizyjnych i różnych przekazów medialnych powinna być źródłem więzi między członkami rodziny i może mieć istotne znaczenie pedagogiczne, stając się źródłem wspólnotowych doświadczeń, przeżyć, rodzinnych rozmów, wspólnego spędzania czasu wolnego”. Media, bez wątpienia, mimo płynących z nadmiernego z nich korzystania zagrożeń, stwarzają także szanse wychowawcze, ponieważ umożliwiają w szerokim zakresie realizację edukacji bez granic (Gajda, 2005). Janusz Gajda (2005, s. 146) te szanse edukacyjne dostrzega głównie w olbrzymim wzroście oferty programowej, w możliwości realizacji szeroko pojętej edukacji, szczególnie w wymiarze problematyki aksjologicznej wychowania, i wreszcie we wzroście poziomu wykształcenia społeczeństwa, który pozwoli na krytyczny i refleksyjny odbiór mediów.

Programy medialne powinny być włączone w proces wychowania dzieci i stanowić jego ważne ogniwo, jednak proces ten powinien być poprzedzony dokładnym rozpoznaniem potrzeb i zainteresowań dzieci, a także nauczaniem najmłodszych racjonalnego gospodarowania własnym czasem. Wpływy wychowawcze mediów nie ograniczają się wyłącznie do przekazu informacyjnego, ponieważ wyróżniamy szereg innych oddziaływań środków audiowizualnych, do których Antonina Gurycka (1979, s. 85) zalicza podawanie wzorów, a więc prezentowanie dziecku różnorodnych modeli postępowania; nadawanie znaczeń emocjonalnych, czyli wiązanie określonych emocji z różnymi zdarzeniami; trening, rozumiany jako powtarzanie czynności prowadzących do ich wyuczenia się i prowokacja sytuacyjna polegająca na stwarzaniu sytuacji wymagającej od jednostki aktywności i zaangażowania się w samodzielne rozwiązanie problemu. Należy jednak zaznaczyć, że wzmacnianie pozytywnych wpływów mediów wymaga współdziałania różnorodnych środowisk wychowawczych i wszystkich ich elementów.

Edukacja medialna i jej rola w wychowaniu dzieci najmłodszych

Edukacja medialna stała się elementem kształcenia dzieci, młodzieży i dorosłych, a jej celem jest wyposażenie ludzi w każdym wieku w konkretną wiedzę i umiejętności, które pozwolą na świadomy i krytyczny odbiór komunikatów medialnych, a także pozwolą posługiwać się mediami jako narzędziami, które możemy wykorzystać do komunikacji, uczenia się, gromadzenia i przetwarzania informacji (Krzesińska-Żach, 2005, s. 54). Edukacja medialna jest wyzwaniem dla współczesnego społeczeństwa

i dla edukacji, zwłaszcza w kontekście rozważań dotyczących najmłodszych użytkowników mediów. Przed rodziną i szkołą pojawia się trudne zadanie, jakim jest umiejętne wprowadzenie dzieci w świat mediów, ukazanie im podstawowych sposobów i procesów komunikowania się z ludźmi przez identyfikowanie komunikatów medialnych i rozumienie języka mediów wraz z obrazem świata, który prezentują (Zacher, 1997, s. 128). Środki masowego przekazu tworzą specyficzny i istotny element środowiska życia współczesnego dziecka, stanowią niezwykle atrakcyjne źródło informacji, rozrywki, kształtują często poglądy najmłodszych, ich zainteresowania czy też postawy wobec świata. To właśnie mass media mogą stać się sprzymierzeńcem lub wrogiem w procesie edukacji i wychowania, dlatego też edukacja medialna powinna być podjęta przez wszystkie środowiska, w których funkcjonowaniu i życiu uczestniczy dziecko – dom rodzinny, przedszkole, szkołę, które przygotowują je do odpowiedzialnego korzystania z mediów, rozwijają zdolność samodzielnego, racjonalnego myślenia i podejmowania właściwych wyborów (tamże).

Media podczas pierwszego kontaktu z dzieckiem wywołują u niego fascynację, zachwyty, które być może warto wykorzystać do kształtowania jego charakteru, do odkrywania wartościowych przestrzeni, ich hierarchii.

Material i metody

Badania wpływu mediów elektronicznych na rozwój i wychowanie małych dzieci (do 6 r.ż.) przeprowadzono na przełomie grudnia 2022 r. i stycznia 2023 r. wśród pedagogów i opiekunów dziecięcych pracujących w żłobkach, przedszkolach, punktach opieki nad dziećmi zlokalizowanych na terenie Olsztyna. Problematyka badawcza została ujęta w postaci następujących pytań: W jaki sposób współczesne media wpływają na proces rozwoju i wychowania małych dzieci? Jaki wpływ na treści proponowane dzieciom mają rodzice i nauczyciele? Do zgromadzenia materiału empirycznego wykorzystano metodę indywidualnego studium przypadku oraz zastosowano technikę wywiadu narracyjnego, częściowo kierowanego, skoncentrowanego na problemie. Badania te osadzono w koncepcji interakcjonizmu symbolicznego w paradygmacie interpretatywnym. O doborze osób do badania decydowały względy poznawcze. Zastosowano sformalizowaną strategię celowego doboru próby, uwzględniając staż pracy opiekunów, nauczycieli i pedagogów (co najmniej 3 lata aktywności zawodowej). Zgromadzone transkrypcje wywiadów skrócono, a następnie wyszukiwano w nich kategorie analitycznych, którym nadawano znaczenia. W warstwowym doborze jednostek zmienne (określone w problemie badawczym) umiejscowiono w każdej jednostce, poddano je analizie, a następnie wydobyto informacje zawarte w zgromadzonych tekstach, tworząc kontekst danych. Przy weryfikacji danych użyto metody indukcji analitycznej „polegającej na konfrontowaniu danego twierdzenia hipotetycznego z każdym przypadkiem w badanym terenie” (Rubacha, 2016, s. 280). Uzyskane w trakcie analizy wyniki prezentowane są w artykule w sposób wybiórczy, stanowią zwartą narrację, uzupełnioną o wypowiedzi nauczycieli.

Charakterystyka badanych nauczycieli i pedagogów

Badania prowadzono wśród nauczycieli, pedagogów i opiekunów dziecięcych pracujących w żłobkach, punktach opieki nad dziećmi i przedszkolach, zlokalizowanych na terenie Olsztyna, miasta położonego w województwie warmińsko-mazurskim. Łącznie w badaniu wzięło udział 12 osób aktywnych zawodowo ze stażem pracy minimum trzy lata. Badani to osoby w wieku od 28 do 45 lat. W badaniu wzięło udział 11 kobiet i 1 mężczyzna. Przytaczane w części empirycznej wypowiedzi badanych nauczycieli i pedagogów zostały zanonimizowane.

Media elektroniczne i ich oddziaływanie na rozwój i wychowanie małego dziecka – narracje pedagogów

Współczesne dzieci są otoczone światem techniki i ciągle narażone na jego oddziaływanie, nie potrafią one bowiem samodzielnie nad tym światem panować. Zwłaszcza w odniesieniu do najmłodszych trudno mówić o wyborze właściwych treści, wartościowaniu czy ocenie przekazywanych informacji. Jednym z zagrożeń wypływających z oddziaływania medialnego na dzieci jest rozbudzanie u nich chęci posiadania i pragnień podsycanych przez liczne treści reklamowe kierowane do najmłodszych, związane przede wszystkim z zabawkami i różnorodnymi gadżetami.

Dzieci przedszkolne nie pozostają obojętne na reklamy, które widzą w telewizji czy innych mediach. Chcą mieć zabawki, które widzą na ekranie, a kiedy je dostają zajmują się nimi chwilę i chcą już mieć kolejne. Konsumpcjonizm to znak naszych czasów, a najmłodszy są najbardziej podatni na jego wpływy.

Natłok informacji docierających do dzieci sprawia, że nie potrafią one odróżnić fikcji od rzeczywistości. Oglądanie przez dzieci scen agresji lub przemocy może w przyszłości powodować powstawanie zaburzeń emocjonalnych czy też zachowań agresywnych (Krzesińska-Żach, 2005, s. 52–54). Na te i wiele innych problemów będących efektem niewłaściwego korzystania z mediów przez najmłodszych użytkowników wskazują nauczyciele i pedagodzy pracujący na co dzień z dziećmi. Praktycy uważają, że niewłaściwie wykorzystywane urządzenia i treści przekazywane przez nowe technologie często zaburzają rozwój dzieci, powodują problemy z koncentracją uwagi, sprawiają, że dzieci są przebodźcowane i przytłoczone zbyt dużą ilością docierających do nich informacji.

Dzisiejsze dzieci mają coraz większy problem z koncentracją uwagi, a kiedy szybko się nudzą, często rodzice dają im telefon, aby czymś się zajęły. Jeśli nie są to w żaden sposób kontrolowane treści, wpływają w znaczący sposób na psychikę dziecka. Dzieci dostają zbyt wiele sygnałów z zewnątrz – ich mózg nie ma szans wypoczywać. Wszechstronny rozwój dziecka zostaje zaburzony z powodu złego wykorzystywania mediów.

Wybór programów dla dzieci nigdy nie może być efektem przypadku. Rodzice i nauczyciele zawsze powinni zwracać uwagę na charakter i treść programu oraz

przede wszystkim na etap rozwoju dziecka, jego stopień rozwoju emocjonalnego i psychicznego (Krzyszewska-Żach, 2005, s. 58). Umiejętność doboru programów telewizyjnych i innych treści oferowanych przez mass media zaliczyć można do najważniejszych kompetencji wychowawczych współczesnego rodzica. To rodzic powinien nauczyć dziecko właściwej selekcji treści medialnych, ale też pokazać inne możliwości i formy spędzania wolnego czasu. Dobór mediów powinien prowadzić do pełnego rozwoju osobowości dziecka, a więc istotne znaczenie w procesie wychowania będzie miało jego przygotowanie do odpowiedzialnego korzystania z mediów, rozwijające samodzielne myślenie, odpowiedzialność i umiejętność dokonywania wyborów. Okazuje się, że pedagodzy na podstawie swoich doświadczeń wyróżniają dwa typy rodziców. Pierwszą grupę rodziców stanowią ci, którzy doskonale zdają sobie sprawę z możliwości i zagrożeń, jakie niosą ze sobą przekazy medialne, potrafią kontrolować treści, do których dostęp mają ich dzieci i wykorzystują nowe technologie w sposób świadomy. Druga grupa rodziców to tacy, którzy nie są świadomi zagrożeń, jakie czyhają na dziecko w sieci, nie są świadomi zagrożeń płynących z medialnych przekazów, a różnorodne urządzenia są dla nich przedmiotem uspokajającym dziecko bądź też zajmującym jego uwagę w wolnym czasie.

Media mogą przynosić zarówno korzyści, jak i negatywy w rozwoju małych dzieci. Wszystko zależy od tego, w jaki sposób rodzice kontrolują użytkowanie mediów przez dzieci. Jeżeli wykorzystują do celów edukacyjnych w połączeniu z zabawą, to uważam, że jest to w porządku, ale większość rodziców ucieka od obowiązku i daje dziecku telefon, aby się sobą zajęło. Dużo prościej jest dać mu telefon niż poświęcić czas na wspólną zabawę.

Media nieustannie dążą do poszerzania swojego grona odbiorców, chcą trafić w ich upodobania, obierając sobie za cel w dużej mierze najmłodszych. Jakość różnorodnych programów, także tych dla dzieci, uległa znacznemu obniżeniu. Porównując bajki starszych produkcji z bajkami produkowanymi przez współczesne wytwórnie filmowe, możemy dostrzec wyraźne przyspieszenie tempa akcji, rozbudowane wątki bohaterów, przesylenie odcinków bodźcami dźwiękowymi i wizualnymi. To wszystko oddziałuje na małego widza. Rzeczywistość w programach przeznaczonych dla dzieci coraz częściej jest przedstawiana w sposób fragmentaryczny, uproszczony, co często powoduje problemy z odróżnianiem przez dzieci fikcji od rzeczywistości. Różnorodność programów, aplikacji, gier oferowanych najmłodszym dzieciom jest ogromna, co przyczynia się do większej ilości czasu spędzanego przed ekranami i monitorami. Bajki, gry, programy telewizyjne, filmiki na kanałach typu YouTube „kradną” czas najmłodszych, zaburzą także ich rozwój emocjonalny. Dzieci doświadczają współcześnie coraz więcej problemów z werbalizacją i umiejętnością okazywania własnych emocji, nie potrafią rozładowywać napięcia emocjonalnych, zamykają się w sobie lub stają się agresywne.

Zatrważający jest fakt, że bajki czytane na dobranoc zastępuje telewizja. Dzieciom trudniej skupiać się na treściach czytanych przez nauczyciela, ponieważ nie doświadczają tego w domu. Dzieci komunikują także znacznie mniej emocji, nie potrafią się na nich skupić, bo towarzyszy im telefon zamiast realnego człowieka.

Wpływ mediów na rozwój dzieci może być zarówno pozytywny, jak i negatywny, zaznaczają pedagodzy. Trudno opowiedzieć się w kwestii oddziaływania środków masowego przekazu zarówno na dzieci, jak i na dorosłych po jednej ze stron. Pozytywem rozwoju mediów, zdaniem nauczycieli, z całą pewnością jest fakt, że dzieci mają dostęp do wiedzy i różnorodnych informacji o świecie, za pomocą aplikacji mogą uczyć się języków, utrwaląc nabytą wiedzę i umiejętności, poznawać odmienne kultury. Za negatywnymi aspektami korzystania ze środków masowego przekazu, zwłaszcza przez najmłodszych użytkowników, przemawiają konsekwencje niewłaściwego ich użytkowania, mogące przybierać postać uzależnień, utraty kontaktów rówieśniczych, pogorszenia się relacji z rodzicami, problemów emocjonalnych, psychicznych i zdrowotnych. Wady wzroku i wady postawy to najczęstsze problemy współczesnych dzieci.

Mass media stały się aktualnie swoistym środkiem wychowawczym, źródłem przeżyć wywierających wpływ na kształtowanie postaw i rozwijanie zainteresowań. Przeżycia powstające pod wpływem kontaktu z mass mediami są uwarunkowane właściwościami odbiorców, a więc ich wyobraźnią, wrażliwością emocjonalną, doświadczeniami życiowymi i wreszcie właściwościami samych środków przekazu. Dzieci najczęściej oglądają telewizję, przede wszystkim bajki powtarzające wielokrotnie te same lub podobne treści, a więc ich wpływ na rozwój dziecka i jego wychowanie może być długotrwały. Jeśli bajki, których różnorodność jest współcześnie ogromna, są dobierane przez rodziców i nauczycieli odpowiednio do wieku dziecka pod względem treści, to mogą one wspierać dziecko w procesie przyswajania społecznie akceptowanych wzorów zachowań czy rozwijać jego zainteresowania, mogą pomóc przezwyciężyć dziecięcy egocentryzm, a tym samym przyspieszyć społeczny rozwój dziecka. Zwłaszcza młodszy nauczyciele i pedagodzy zaznaczają, że programy telewizyjne i inne treści medialne powinny być włączone w proces wychowania, jednak, aby były one właściwie wyselekcjonowane, rodzice powinni poznać potrzeby i zainteresowania swoich dzieci, a co za tym idzie poświęcać im więcej czasu i uwagi.

Dzieciaki mają coraz większą wiedzę o świecie i potrafią fantastycznie analizować zdarzenia przedstawiane im w bajkach, wyciągać wnioski z zachowań bohaterów. Zdarza się, że wykorzystujemy w przedszkolu krótkie bajki, pasujące do tematu zajęć, i omawiamy ich treść z dziećmi, pokazujemy dobre i złe postawy. Niestety, rodzice pozwalają często po prostu oglądać w domu telewizję, nie wnikają w treści, które przyswajają sobie ich dzieci, a nie zawsze potrafią one samodzielnie dokonywać właściwej selekcji tego, co proponuje im telewizja.

Rodzice i wychowawcy dzieci w każdym wieku nie mogą zapominać o płynących z mass mediów zagrożeniach, które mogą w różnorodny sposób rzutować na rozwój psychiczny i emocjonalny dzieci. Trudne i brutalne treści są częścią wirtualnego świata. Sceny, obrazujące patologie społeczne, przemoc i niosące ze sobą wiele innych negatywnych przekazów, docierają także do dzieci i mogą powodować u nich traumatyczne przeżycia.

Wyzwaniem współczesności jest pedagogizacja rodziców, zwiększanie ich zasobu wiedzy psychologicznej i medycznej, co stworzy możliwość świadomego kierowania procesem rozwoju i wychowania ich dzieci, a także pozwoli dostrzegać potencjalne odchylenia od normy w tym zakresie.

Zakończenie

Obecność mediów w życiu człowieka stała się poniekąd naturalnym zjawiskiem, źródłem korzyści i zagrożeniem, zwłaszcza dla najmłodszych użytkowników. Z jednej strony wydaje się, że dzięki informacjom przekazywanym w mediach przez słowa, obrazy i dźwięki młodzi ludzie mają coraz większą wiedzę o świecie i coraz lepiej ten świat rozumieją, a z drugiej strony rodzi się nieodparte wrażenie, że dzieci i młodzież coraz mniej rozumieją samych siebie. Z tego też względu niezbędna jest edukacja medialna i obecność w procesie wychowania dorosłych, którzy pokażą dzieciom, jak w racjonalny sposób korzystać z dobrodziejstw technologii, jak uniknąć stwarzanych przez nie zagrożeń. Media stały się współcześnie nieodłącznym towarzyszem ludzkiego życia, ważną częścią środowiska wychowawczego, a więc musimy się z nimi dokładnie zapoznać i nauczyć się z nich właściwie korzystać, odbierać je w sposób krytyczny oraz współuczestniczyć w procesie ich tworzenia. Nauczyciele i pedagodzy podkreślają znaczący wpływ mediów na rozwój i wychowanie małych dzieci, zaznaczając konieczność współpracy z rodzicami w zakresie przygotowania człowieka od najmłodszych lat życia do odbioru mediów, ale także budzenia świadomości potrzeby samorealizacji, rozwijania swoich pasji i zainteresowań.

Multimedia i mass media bardzo intensywnie wkroczyły w życie dzieci, nabierając w nim coraz większego znaczenia. Mogą więc i powinny spełniać rolę wspomagającą oddziaływania wychowawcze w rodzinie i na każdym z etapów edukacji. Zjawisko funkcjonowania dzieci w świecie nowych mediów z pewnością wymaga stałego monitorowania oraz analizowania sposobów wykorzystywania zasobów medialnych przez dzieci w coraz młodszym wieku z zastosowaniem odmiennych perspektyw badawczych i z uwzględnieniem różnych metod.

Bibliografia

- Birch, A., Malim, T. (1995). *Psychologia rozwojowa w zarysie. Od niemowlęctwa do dorosłości*. Warszawa: WN PWN.
- Gajda, J. (2005). Media audiowizualne – wpływowo środowisko wychowawcze dziecka: zagrożenia, szanse, profilaktyka. W: J. Izdebska, T. Sosnowski (red.), *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa* (s. 143–153). Białystok: Trans Humana.
- Gruszczyńska, M. (2016). Nowoczesne media w życiu dziecka. Wartość czy zagrożenie?. *Pediatrica Polska*, 91, 2, 149–154.
- Gurycka, A. (1979). *Struktura i dynamika procesu wychowania*. Warszawa: WN PWN.
- Izdebska, J. (2000). *Dziecko w rodzinie u progu XXI wieku. Niepokoje i nadzieje*. Białystok: Trans Humana.
- Izdebska, J. (2008). *Media elektroniczne w życiu dziecka w kontekście wartości wychowawczych oraz zagrożeń*. Białystok: Trans Humana.
- Konovaluk, H. (2008). Media elektroniczne jako czynnik wczesnej edukacji wychowawczej. Uwagi pedagoga i rodzica. W: J. Izdebska (red.), *Media elektroniczne w życiu dziecka w kontekście wartości wychowawczych oraz zagrożeń* (s. 53–62). Białystok: Trans Humana.
- Kossowski, P. (2005). Dziecko, kultura komercyjna i działania marketingowe. W: J. Binczycka, B. Smolińska-Theiss (red.), *Wymiary dzieciństwa. Problemy dziecka i dzieciństwa w zmieniającym się społeczeństwie* (s. 181–189). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

- Kowalczyk, R. (2008). Analiza zwiastunów reklamowych emitowanych w bezpośredniej bliskości programów dla dzieci – zwiastuny z okresu 16–22.01.2006 roku. W: J. Izdebska (red.), *Media elektroniczne w życiu dziecka w kontekście wartości wychowawczych oraz zagrożeń* (s. 94–103). Białystok: Trans Humana.
- Kryńska, E.J. (2008). Programy komputerowe do edukacji zintegrowanej – potrzeba badań edukacyjnych. W: J. Izdebska (red.), *Media elektroniczne w życiu dziecka w kontekście wartości wychowawczych oraz zagrożeń* (s. 33–40). Białystok: Trans Humana.
- Krzesińska-Zach, B. (2005). Edukacja medialna dziecka w rodzinie – wybrane aspekty. W: J. Izdebska, T. Sosnowski (red.), *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa* (s. 54–59). Białystok: Trans Humana.
- Kurczewski, J. (2003). Dziecko we współczesnej kulturze Zachodu. W: B. Łaciak (red.), *Dziecko we współczesnej kulturze medialnej* (s. 69–111). Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Lewicka, M. (2021). Media – wartości – rodzina. Możliwości pedagogicznego wsparcia. *Przegląd Pedagogiczny*, 1, 73–90. doi: 10.34767/PP.2021.01.04
- Rubacha, K. (2016). *Metodologia badań nad edukacją*. Warszawa: Wydawnictwo Editions Spotkania.
- Smolińska-Theiss, B. (1993). *Dzieciństwo w małym mieście*. Warszawa: UW.
- Smolińska-Theiss, B. (2002). Dzieciństwo – zmieniająca się kategoria społeczna. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 4, 3–7.
- Szymanowska, J. (2008). Obraz świata przekazywany w reklamie – zagrożeniem współczesnego dzieciństwa. W: J. Izdebska (red.), *Media elektroniczne w życiu dziecka w kontekście wartości wychowawczych oraz zagrożeń* (s. 116–126). Białystok: Trans Humana.
- Walter, N., Pyżalski, J., Iwanicka, A. i in. (2020). Media cyfrowe a edukacja dziecka. W: H. Krauze-Sikorska, M. Klichowski (red.), *Pedagogika dziecka. Podręcznik akademicki* (s. 216–243). Poznań: Wydawnictwo UAM.
- Zacher, L.W. (1997). Telewizja jako społecznie ryzykowne medium i forma przekazu informacji i wartości. W: L.W. Zacher (red.), *Rewolucja informacyjna i społeczeństwo: niektóre trendy, zjawiska i kontrowersje* (s. 56–128). Warszawa: Fundacja Edukacyjna „Transformacje”.

THE IMPACT OF ELECTRONIC MEDIA ON THE DEVELOPMENT AND UPBRINGING OF A YOUNG CHILD. NARRATIONS OF EDUCATORS

Abstract

The aim of the article is to present the impact of electronic media on the process of development and upbringing of young children. The use of the analytical and synthetic method of the literature on the subject and empirical research made it possible to clarify the presented issues. The research was conducted among educators and child carers working in nurseries, kindergartens, childcare centres in Olsztyn. To collect the empirical material, the case study method and the technique of narrative interview, partly guided and focused on the problem, were used.

Today's children are surrounded by the world of technology and constantly exposed to its influence. Improperly used devices and content transmitted by new technologies often disturb their development, cause problems with concentration of attention, the ability to show their own emotions, make children overstimulated and overwhelmed by too much information (Walter, Pyżalski et al. 2020, p. 217). Preparation for responsible use of the media, developing independent thinking, responsibility and the ability to make choices is of great importance in the upbringing process. Properly used media can support the upbringing process, shape attitudes towards the world and develop interests.

Keywords: electronic media, child, development, upbringing